

deželnih financ, stopili z vso silo v ospredje. Zlasti je posegla vmes cerkev in z izjavo škofov v gosposki zbornici l. 1890. zahtevala več nadzorstva, več vpliva na šolske oblasti. Oglasil se je tudi ustvaritelj zakona Leopold Hasner ter odločno, zlasti v gosposki zbornici zavračal vse napade in neopravičena očitanja ljudski šoli, v čemer mu je sledil pozneje tudi naučen minister Gautsch, ki se je moral veliko, a tudi uspešno boriti z nasprotnimi predlogi ljudski šoli jako neprijaznega kneza Lichtensteina. Učitelstvo se je izkazalo Hasnerju hvaležnega s proslavo 20 letnice in 25 letnice novega drž. šol. zakona in ko je umrl l. 1891. v Išu, so mu postavili krasen spominek, hvaležnost pa so najbolj ovekovečile Hasnerjeve ustanove.

Dasi se je od l. 1869. uvedlo mnogo olajšav, a bistvo, smoter šolstva je ostal isti in zakona ne razbije nobeden, akoravno se v zadnjih desetih letih prav odlični avstrijski državljani zaganjajo vanj, zakaj tok časa je tak, da ga ne more ustaviti nihče.

Kdor količkaj opazuje velikanske kulturne pridobitve za 60 letnega vladanja presvetlega cesarja, zlasti pa pri naših severnih bratih, kdor le količkaj upošteva razcvet naše književnosti, živahno gibanje učitelstva v vseh strokah, ta lahko trdi z zavestjo, da je na te premembe vplival samo drž. šol. zakon in da bi slovanski narodi na polju občne omike mogoče še stoletja ne bili dosegli takih uspehov, kakršne imamo pod vlado našega prebлага vladarja. Gotovo je to bogato darilo, ki ga je poklonil svojim podanikom, in gotovo je tudi, da se ga bodo s hvaležnostjo spominjali še pozni rodovi.

Pozabiti pa ne smemo, da je zasluga našega presvetlega vladarja tudi razvoj višjih šol, vseučilišč, učiteljskih, gimnazij, realk, trgovskih šol, rudarskih in vojaških akademij itd. Vendar pa lahko trdim, da ni v zadnjih šestdesetih letih znanja, ki bi bilo tako obsežno, kakor je ono na polju ljudskega šolstva. Pri tako kritičnih razmerah avstrijske zgodovine se je naravnost čuditi tako velikanskim uspehom, kakor črv so se vjedali v našo Avstrijo notranji prepiri in kakor uničujoči viharji so padale na našo državo krogle naših nasprotnikov.

Komu niso znani upori iz l. 1848., ko je morala cesarska rodovina bežati z Dunaja, komu ni znana ena najbolj v zgodovino segajočih vojn pri Novari? Koliko krvi je stala Avstrijo sijajna Lombardija in Benetija, bitka pri Kustoci pod poveljstvom najdubovitejšega avstrijskega admirala, zmsga pri Visu, poraz pri Kraljevem gradu, kjer pokriva zemlja toliko sinov naše mile slovenske domovine?

Ali niso bili to udarci, ki so do solzá žalostili vladarja in z njim vred na tisoče rodovin, udarci, ki so provzročili toliko obupa in gorja?

Ali je kje na svetu država, kjer bi smrt s svojo koščeno roko tako neusmiljeno segala v vladarsko rodovino kakor pri nas v Avstriji? Ni bilo dovolj, da mu je umrl edini sin tako nagle smrti, poseglo je vmes morilčevo orožje in pretrgalo nit življenja cesarici Elizabeti.

A cesar stoji neomajano na svojem mestu in s ponosom zre v svoje, dasi bridko, z boleznimi dogodilji prepojeno, a vzorno življenje dela, življenje plodonosnega delovanja.

Njegovo srce je odprto za vse narode, ni ga še zapustil mladeniški pogum, z vso vztrajnostjo in pridnostjo izpolnjuje svoje dolžnosti in je kot vesten, delaven, natančen in točen vladar v najlepši zgled svojim podanikom.

Posebno spoštovanje pa zasluži, ker je med nami trpin sam največji trpin, saj mu ni bil noben udarec usode prizanesen.

Stopimo torej tudi mi danes v duhu tja v središče Avstrije, tja na Dunaj pred prestol presvetlega vladarja in podarimo mu venec hvaležnosti, vdanosti in zvestobe!

Položimo predenj tudi prošnjo z iskreno željo, da se ta biserni jubilej razlije po vsi Avstriji med vsemi narodi.

V tem jubileju se morajo zdobiti vse verige krivic, sužnosti in odvisnosti, pravica se ne sme več teptati v tla, strankarske strasti naj se ublažijo, Avstriji naj zasije novo življenje! Vsi stanovi naj vstanejo kakor omlajeni, tudi obupni glas ljudskega učitelstva mora pred prestol Veličanstva, pereče vprašanje o gmotnem stanju naj prodre v bisernem jubileju do končne povoljne rešitve! Mi se pa hočemo presvetlega vladarja okleniti z vso ljubeznijo in pod praporom novega državnega šolskega zakona storiti vse, žrtvovati vse, da postanejo naši otroci koristni udje človeške družbe, vrli sinovi svojega naroda! Nadučitelj Fr. Potokar.

Poziv

slovenskemu učitelstvu na Štajerskem.

Učiteljska organizacija na Štajerskem je dosegla lep uspeh, štajerski deželni zbor se je vendarle udal ter sklenil, da se vštejeta v pokojnino dve provizorični leti pred izkušnjo sposobnosti; a še večje naloge čakajo organizacijo in da se to doseže, bo treba napeti vse sile.

Tovariši, tovarišice, pripravljamo veliko akcijo v prilogi toli potrebni regulaciji učiteljskih plač in nujno rabimo za to sredstev. Vsak tovariš in vsaka tovarišica naj daruje začetkom decembra t. l. vsaj dve kroni za učiteljski sklad. Šolske voditelje prosimo, naj poberejo med učitelstvom znesek in ga pošljejo blagajniku socialnega odseka „Zveze slov. štaj. učiteljev in učiteljic“ tovarišu Fran Voglarju, učitelju na slov. deški ljudski šoli v Celju. Vsak tudi najmanjši znesek se bo v „Učit. Tovarišu“ izkazal in upravnemu odboru „Zveze“ se bo dal natančen račun o uporabi.

Zgoraj omenjeni pridobljeni dve službeni leti sta pač vredni vsaka vsaj eno krono in vsak učitelj in vsaka učiteljica naj da za učiteljski sklad že iz hvaležnosti za to pridobitev, tembolj pa ker bo učiteljski sklad vojni kapital za bodočnost. Me uboge učiteljske pare si moramo pač vse izvojevati, za nas se ne poteguje vlada in ministri kakor so n. pr. za duhovnike in kakor se za častnike. Za vojne pa ni treba le dobre armade in vojskovodij, temveč tudi denarja in zopet denarja in denarja, je dejal Montecuccoli.

Socialni odsek si je stavil plemenite vzvišene smotre, a jih ne more doseči, ker nima sredstev. Med drugim si je stavil nalogo, da bo pošiljal na shode in ljudska zborovanja govornike, ki bi narodu kazali veliki pomen in neobhodno potrebo šol ter važnost učiteljskega stanu, ki bi zbuiali v masah ljudstva ljubezen in spoštovanje do šole in učitelstva in ki bi sploh delovali, da se ljudstvo povzdigne na višjo stopnjo izobrazbe. Nasprotniki skoraj na vsakem shodu blatijo učitelstvo in hujskajo ljudstvo zoper šolo. Bližajo se deželnozbornske volitve, ko bo pa šola in učitelstvo tarča, v katero bodo najbolj streljali; treba je, da se začasa pripravimo k obrambi. Učiteljski sklad naj bo naš obrambni sklad, da bo mogoče obrambo organizovati.

Socialni odsek „Zveze“ se je namenil, da bi tudi k zborovanjem učiteljskih društev pošiljal govornike, ki bi zbuiali in krepili v učitelstvu stanovsko zavest, ki bi ga vneli za delo med ljudstvom itd., da bi si učitelstvo priborilo tako boljše socialno stališče v človeški družbi, da bi postalo res faktor, ki bi ga morali vsi upoštevati povsod in torej tudi v — politiki.

Socialni odsek „Zveze“ ima prijavljenih že celo vrsto predavanj izbornih govornikov, a manjka nam sredstev, zakaj potne stroške moramo govornikom povrniti in tega bremena nečemo zvaliti na okrajna učiteljska društva. V to svrhu in za zgoraj omenjeno akcijo v prilogi regulaciji učiteljskih plač nujno rabimo razpoložljiv učiteljski sklad in obračamo se za prispevke do zavednih štajerskih tovarišev in tovarišic. Ker je potrebno, da se takoj začne z delom, a socialni odsek „Zveze“ nima v blagajnici ni beliča, nujno prosimo, da bi že v začetku decembra t. l. blagovolili vposlati za učiteljski sklad zgoraj omenjenemu blagajniku.

Tovariši, tovarišice, težavni, resni časi se nam bližajo, bodimo torej pripravljeni!

Anton Pesek, **Fran Kocbek,**
predsednik soc. ods. „Zveze“ predsednik „Zveze“.

Pomen in uporaba šolarske knjižnice.

Pređaval na občnem zboru Pedagoškega društva v Krškem Iv. Benedičič.

Pri pripravi za to razpravo sem si prebrskal razne naše listi in pedagoške knjige v nadi, da dobim kje kako tozadevno razpravo. — Dobil sem razmotrivanja o najrazličnejših predmetih, o šolarski knjižnici — nič. — Prelistal sem potem vse teme, ki so se obravnavale v zadnjih petih letih pri okr. učit. konferencah in v raznih učiteljskih društvih — zopet nič. — Premišljeval sem, je li sem kdaj

sploh slišal o kakem podobnem referatu. Razmotrivalo so se vse različne potrebne in nepotrebne stvari. (Domislil sem se, da smo imeli, če se ne motim 1893. leta, za občni referat okr. učit. konference nalogo, poiskati vse tiskovne napake v šol. knjigah, kar je bilo gotovo obče pedagoške vrednosti!) O šolarski knjižnici nikjer in nikdar — nič, dasiravno zahteva drž. šol. zakon odločno, da naj se pri okr. učit. konferencah razpravlja večkrat tudi o teh knjižnicah. — Segel sem po „Popotnikih“. Veliko lepih razprav, n. pr. „Je li pomožni glagol „biti“ predikat ali ne?“ Gotovo velike vrednosti za ljudsko šolo, kjer naj se vzame kolikor mogoče manj slovnice. Dobil sem dolge razprave, prepire in pravde, kakor: je li pri pouku treba porabljati pet formalnih stopenj ali zadostujejo tri ali naj se jih uvede 60? — Pač škoda papirja!

To in še več takega, toda o šolarskih knjižnicah, ki nanje polagajo drugi narodi največjo pozornost, nikjer nič! Pač dobil sem v petih letnikih „Popotnika“ razen Jos. Brinarjevega spisa, ki ga bom še pozneje omenil — en cel „pedagoški utrink“, obsezajoč menda 9 vrstic.

Toda k stvari!

Dosihdob se je smatralo splošno, da je naloga šolarske knjižnice zabavati, poučevati in vzgojati mlade čitatele. Zadoščalo je navadno že, če ni bilo v spisih kaj pohujšljivega. Ta pomen daje šolarski knjižnici tudi državni šolski zakon.

Kakor otroci vobče že v rani mladosti radi poslušajo razne pripovedke, tako tudi, ko prekoračijo prve težave v branju, radi vzamejo v roke knjigo in porabijo vsaj nekaj prostega časa s čitanjem. To odgovarja notranji potrebi mlade duše po delovanju razvijajočih se moči, namreč razuma in pameti. Paziti je pa treba, da se to veselje do branja ne pretvori v takozvano požiranje knjig, kar bi bilo škodljivo tako za dušo kakor za telo. Pri naglici, ki z njo hiti oko od vrste do vrste, nima mladi časa jasno in določno sprejeti novih predstav in jih spojiti v spominu z že znanimi. Tako branje tvori v duši otrokovi le meglene, nejasne predstave, provzroča v okrožju njegovih misli le nered in raztresenost, kar bi bilo za značaj bralčev jako škodljivo. Površnost v branju preide namreč polagoma na vse otrokovo delovanje, tako da presliši glas dolžnosti, kakor hitro se oglasi v njegovi notranjosti glas nagnenja k slabemu. Vse njegovo delovanje in nehanje postane površno, nič ni trdnega, nič stalnega v njem, kratko: vse svoje življenje ostane navadna „frfra“.

Požiranje knjig brani pa tudi otroku potrebno gibanje pod milim nebom. Ker se pri branju navadno drži vpognjeno in si večkrat odtrgne tudi potrebno spanje, mu izpodkopava to tudi telesno zdravje.

Vestno izbrana, dobro urejevana in pametno uporabljena mladinska knjižnica ne zabranjuje te nevarnosti nerednega in čezmernega branja ter njega slabih posledic, temveč pospešuje naravnost pouk in vzgojo mladine. Tudi pisana ali tiskana beseda dobi pot v glavo in srce učencev. Pri današnji potrebi in obsegu koristnih znanosti in pri na vsak način poblehvnih smotrih ljudskošolskega pouka pa zamore šolarska knjižnica nuditi koristno dopolnilo in razširjenje. Pri pouku dosežena vednost se pri dobri uporabi knjižnice ponavlja, utrjuje in sklepa v razne nove zveze. S tem se ostru razsodnost, razmišljanje se vzpodbuja in varuje pred nevarnimi izrodk, ki bi mogli zamoriti nedolžne bralčevo srce.

Naravno je, da si otrok s pametnim branjem izpopolnjuje tudi mehanično branje in jezikovno zmožnost.

Ker šolarska knjižnica ne le obvaruje mladino pred marsikatero škodo, temveč vpliva koristno na delovanje in nehanje otrok v njihovem prostem času in tako bralce kratkočasi, poučuje in vzgojuje, je sveta dolžnost vsakega učitelja, da se z vso močjo oklene tega vzgojevalnega sredstva. Ozirati pa se mora pri tem ne le na zabavni, poučevalni in npravstveni moment, ki je očrtan zgoraj, temveč mora upoštevati nove težnje mladinskih spisov. Oglasi se se v zadnjem času namreč reformatorki, ki zamujejo slehrni spis, ki ima končen smoter pouk in npravnost. Njihovo geslo je marveč, usposobiti mladino za u metni šk o uživanje. Oni sicer ne zametujejo potrebe, da mladinska knjižnica pospešuj npravnost in vedo, toda oni hočejo, da se npravnost in veda kar s čitanjem tako mimogrede okoristita brez očitnega namena. Mi moramo upoštevati tudi ta

princip, ali vendar ne smemo zametovati učnega in vzgojnega smotra knjižnic. Bilo bi se nam pa tudi težko držati modernih zahtev, ker smo v slovenščini jako ubogi na primerni mladinski literaturi. Le redke so knjižice, ki odgovarjajo bodisi le enemu izmed navedenih namenov. Spisov je sicer precej, toda ali vsebina sama na sebi ni primerna, ali je pa nakopičenega v eni knjižici toliko materiala, da je groza.

Pogleimo samo zadnje zvezke „Knjižnice za mladino“. Izdane so v tolikem obsegu, da se učenec kar ustraši, ko mu ponudim tak zvezek. Vzame ga sicer, toda prebere s tako nemarnostjo in nepazljivostjo, da navadno, o vsebini, ki je, mimogrede rečeno, tudi pre-raznovrstna, nič ne ohrani. Mogoče da je prebral res vestno in umno prvo povestico, druge je gotovo le prelistal. Jaz se mu ne čudim, saj pravijo, da, kar je preveč, še s kruhom ni dobro.

S tem sem prišel do vprašanja: Kaka naj bo mladinska literatura, da doseže svoj namen? O tem razpravljati ni naloga tega ferata. Opozorjamo le, da naj vsak učitelj, ki se peča s šolarsko knjižnico, dobro prebere Jos. Brinarjev spis „O slovtvu za mladino“ v V. pedagoškem letopisu „Slov. Šolske Matice“ iz l. 1905.

Razen navedenih namenov pa je po mojem mnenju šolarska knjižnica v dosego boljše g a s t i k a š o l e z d o m o m velikega pomena. V zadnjem času se močno priporočajo razne okolnosti, ki naj pospešujejo ta stisk. Večinoma pa se je pozabil glavni temelj, to je šolarska knjižnica, na katere podlagi se naj zblizujeta šola in dom, posebno pri nas na kmetih, kjer nima izdajanje šolskih naznanil takorekoč nikakega pomena, ker se od strani staršev ne polaga nanje nikake važnosti. Kdor v zblizovanju šole z domom pozabi na pametno uporabo šolarske knjižnice, se mi zdi podoben onemu možu, ki je podrl pritličje hiše, da bi s tem materialom sezidal prvo nadstropje, ki je tedaj hotel zidati v zrak. Kako naj deluje šolarska knjižnica v tem smislu, da namreč zblizja šolo in dom, bo razvidno iz drugega dela tega referata, namreč:

Kako naj se uporablja šolarska knjižnica?

Da bo šolarska knjižnica res delovala na učence v navedenem smislu, naj bi bila urejena po sledečih pravilih:

1. Vsaka knjižnica za mladino naj se razvrsti na tri dele. Prva skupina naj obsega knjige za otroke do 12. leta; druga za take od 12. do 14. leta, tretja skupina pa knjige za šoli odraslo mladino. Vsaka teh treh skupin mora biti glede na razvrstitev popolna, t. j. imeti mora knjige poučne vsebine in take, ki podpirajo posebno vzgojo srca.

2. Učitelj naj pozna vsebino vsake knjižice, ki se nahaja v knjižnici, da bo mogel svojo nalogo pri izposojevanju izvrševati res vestno in ravnati kot pravi pedagog. Poznati mora natanko duševno stališče in individualnost čitajočih učencev. Vsakega učenca je treba poprej dobro spoznati, preden mu izroči kako knjigo.

3. Izposojene knjige morajo soglašati z duševnim razvojem učencev. Zato je priporočati, da vsak razredni učitelj svojim otrokom sam izposojuje knjige, ker le oni, ki ima mladino dlje časa pred seboj, more presoditi, na kakšnem duševnem stališču se nahaja posameznik. Tudi bo le razredni učitelj mogel upoštevati točko 4.

4. Čitanje in pouk sta nerazdružna. Čtivo bi moralo soglašati vedno s poukom. Kar namreč dostikrat ni dosegla beseda učiteljeva, doseže morebiti primerno odbrana knjiga. Vendar pa pri vsem tem ne smemo biti preveč trnsnošrčni. Podajati moramo tvarino, ki ne zanima samo otrok, ampak je tudi za odraslo preprosto ljudstvo koristna in izpodbudna. Držimo se pri tem dr. Hešiča, ki pravi v oeni XII. zvezku Kosijeve „Zabavne knjižnice“: „Sploh je pa neoporečna činjenica, da otrok ne zanimajo samo priče iz otroškega življenja, da čitajo morebiti še rajši o dejanju in nehanju odraslih, svojih idealov; deca niso samo realisti, vedno so tudi idealisti, ki se že rano ozirajo po smotrih poznejših let, po svojih idealih, ki naj jim pomagajo v nebo.“

5. Mora se kontrolirati, je li so učenci res čitali in s kako koristjo. — Doslej smo to izvrševali, da smo od slučajja do slučajja vprašali otroka, kaj je bral, oziroma kaka je vsebina knjige. V celoti nismo imeli nikakega pregleda, koliko in kaj je že kak učenec bral.

Dalje v prilogi.